

EL DRET DE NÉIXER crítica de la raó avortista

José I. González Faus

Introducció

1. Nota prèvia: "recorda que tu també vas ser fetus"
2. El nus de la qüestió: els drets de l'indefens
3. Una reducció a l'absurd
4. L'obligació moral de sortir de les abstraccions
5. Qüestió de coherència
6. Salvar, com a primer pas per a reformar
7. "Jerarquia de veritats" (Vaticà II, UR 11)

Notes

Anit vaig parlar amb el teu pare. Li vaig dir que eres aquí. Li ho vaig anunciar per telèfon perquè està lluny; i, si he de jutjar pel que em va dir, no vaig donar-li cap bona notícia. M'arribà, abans que res, un profund silenci, com si s'hagués tallat la comunicació. I després vaig sentir una veu que balbucejava, ronca: "Quant farà falta?". Vaig contestar-li, sense comprendre: "Nou mesos, suposo. Millor dit, menys de vuit, a aquestes alçades". I llavors la veu deixà de ser ronca per tornar-se estrident: "Parlo de diners". "Quins diners?", vaig preguntar. "Els diners per desfer-nos d'ell, no?". Sí, va dir-ho exactament així, "desfer-nos-en". Ni que fossis un paquet! I quan, tan serenament com podia, vaig explicar-li que jo tenia molt distintes intencions, es va perdre en un llarg raonament en el qual s'alternaven precís i consells, consells i amenaces, amenaces i llagoteries. "Pensa en la teva carrera, considera les responsabilitats; algun dia podries penedir-te'n. Què diran els altres!". Degué gastar un dineral en aquesta trucada telefònica. Jo somreia, quasi divertida. Però vaig divertir-me molt menys quan, envalentit pel fet que jo escoltava en silenci, va concloure que ambdós podríem compartir la despesa a parts iguals: al cap i la fi, érem "culpables els dos". Vaig sentir nàusees. Vaig avergonyir-me per ell. I vaig penjar l'auricular pensant que en un altre temps el vaig estimar. (...)

Igual va passar amb el meu Cap a la feina. Ens agradi o no, ell és la persona que compra el nostre treball i ens dóna els diners per a viure: hagués estat poc honest no informar-lo que, d'aquí a un temps, no podria treballar. Per tant, vaig entrar al seu despatx i vaig posar-lo al corrent. Es quedà sense alè. Després es recobrà i balbucejà que respectava la meva decisió; més encara, que m'admirava moltíssim per haver-la assumit, que em considerava sumament valerosa, però que seria millor no anar-ho explicant a tothom. "Una cosa és parlar entre nosaltres, gent de món, i una altra cosa tractar d'això amb qui no pot comprendre. Tant més que vostè podria canviar d'idea, no?". Va insistir molt en aquest assumpte del canvi d'idea. Almenys fins el tercer mes tenia tot el temps per reflexionar, va dir, i reflexionar seria prova de bon seny: la meva carrera estava molt ben encarrilada; per què interrompre-la a causa d'un sentimentalisme? Que ho pensés bé! No es tractava d'interrompre-la durant uns pocs mesos o un any, sinó de canviar íntegrament el curs de la meva vida. Ja no podria disposar de mi mateixa, i no oblidem que l'empresa m'havia donat suport basant-se justament en la disponibilitat que jo oferia. Ell em reservava molt bons projectes. Si canviava de parer només li ho havia de dir, m'ajudaria.

(ORIANA FALLACI. *Carta a un nen que no arribà a néixer*)
(edició castellana, Barcelona 1976, pp. 20-21.26).

INTRODUCCIÓ

Aquest Quadern va ser escrit a rel d'un debat radiofònic sobre la Conferència d'El Caire, en el qual vaig participar a San Salvador l'estiu de 1994. Les dimensions d'un Quadern no permeten tot l'apropament interdisciplinari que el tema requereix. La pretensió d'aquestes planes és més modesta: intentar un apropament de postures entre dues posicions enfrontades, tractant de fer comprensible allò que cadascú pot dir i ha d'escoltar.

Vull donar les gràcies per haver-lo llegit i per totes les seves observacions a la Teresa, la Neus, l'Elvira, la Tere i la Dolores. Segurament que les coses més vàlides de tot el que segueix es deuen a elles.

El tema de l'avortament ha tornat a posar-se de moda per una sèrie de factors: la possible ampliació de l'anomenada "lei d'interrupció de l'embaràs", la Conferència de les Nacions Unides a El Caire, el propassat setembre, i les declaracions contraposades de diverses personalitats religioses o polítiques, que solen acaparar les pàgines dels mitjans de comunicació social.

0.1. Necessitat d'una antropologia mínima

Si ens adrecem a persones que volen ser racionals, és impossible parlar de l'avortament sense una mínima *reflexió teòrica sobre l'ésser humà*. No només les persones que l'ataquen, sinó també les que el propugnen recorren de vegades a aquestes visions teòriques sobre l'home. També les reflexions que segueixen hauran de començar per aquí.

Tanmateix, som ben conscients que la realitat desmenteix sovint les belles teories sobre l'home, perquè el nostre món és encara molt injust i profundament negador de tot el que és humà. Per tant, no fóra correcte atènyer-se *només* a una reflexió teòrica sense escoltar la realitat: i per això, a partir del nostre capítol quart, intentarem parar orelles a la realitat concreta en què vivim.

Però també seria nefast mirar *únicament* les demandes immediates de la realitat: això només porta a canonitzar els estats de coses existents i a fer impossible tota millora profunda de la realitat.

0.2. Un assumpte exclusiu de la dona?

S'ha dit freqüentment i amb alguna veritat que el problema de l'avortament hauria de ser incumbència exclusiva de la dona. D'entrada, és convenient de recollir tot el que hi ha de vàlid en això. L'home sol caracteritzar-se per una total manca de responsabilitat en el tema reproductiu: sovint desencadena el procés i després se'n desentén deixant sola la dona. Aquesta conducta irresponsable de tants homes és el que justifica l'opinió que acabem d'adquirir, i incapacita els homes per a pronunciar condemes absolutes en aquest punt. No

obstant:

a) Caldria distingir entre el camp de la *presa de decisió* i el camp de l'*opinió*. Aquest escrit només es mou en el segon camp, sense pretendre imposar res. El mateix magisteri de l'Església hauria de donar molt més espai a l'experiència de les dones en aquest punt. Car la mateixa raó humana -amb les seves pretensions d'universalitat- no deixa de ser una raó *situada*, de manera que, amb freqüència, i fins i tot en formulacions compartides, una és la raó masculina i una altra la femenina. És ben possible que les reflexions d'aquest Quadern, encara que sense pretendre-ho, es dirigeixin a una raó avortista preferentment masculina.

b) Tot i això en un avortament no hi intervé exclusivament una dona. Afecta també **un altre ésser humà** (que podrà ser dona o home) i que es troba en situació d'indefensió absoluta davant els seus drets no reconeguts. Això fa que tot ésser humà pugui dir una paraula sobre l'avortament, per tal de *defensar el dèbil i no per a condemnar allò que és diferent*.

c) Finalment, l'alteritat de la dona respecte de l'home no li nega una porció d'humanitat comuna amb ell. A aquesta humanitat comuna pertany el camp dels drets humans malgrat que, en les seves concrecions ulteriors, pot afectar de vegades la diferència mateixa entre els sexes. També això autoritza tot ésser humà a plantejar-se aquest problema i a reflexionar-hi; però no des de la comoditat de qui no està afectat i, per tant, sabent que haurà de ser enormement respectuós a l'hora de jutjar persones concretes.

Deixeu-me encara posar un altre exemple. Hom pot acceptar perfectament que el problema d'Euskadi ha de ser resolt pels bascos. Això no obsta perquè allò que està en joc a Euskal Herria no sigui només un problema euskaldun sinó, més àmpliament, un problema humà (i no seria la primera cosa si no fos la segona!). La qual cosa autoritza a opinar sobre aquest problema a tots aquells que comparteixin la famosa dita de Terenci: *Homo sum, humani nihil a me alienum puto* (sóc home i crec que res humà no m'és aliè). Però obliga alhora a opinar d'una manera humana: tractant d'informar-se, disposat a seguir escoltant, i sense més pretensió que la de convèncer, no la d'imposar.

Després d'aquests aclariments previs, és hora d'anar entrant ja en matèria.

1. NOTA PRÈVIA: "RECORDA QUE TU TAMBÉ VAS SER FETUS"

1.1. La inter-necessitat humana

La raó suprema perquè no hi hagi esclaus entre els jueus -segons el llibre bíblic del Deuteronomi- és, justament, *la mateixa història d'aquell poble*: "recorda que tu també vas ser esclau" (Deut 15, 14.15 i 24, 21.22). Aquesta argumentació històrica amaga una profunda antropologia, que ens anirà introduint en el tema d'aquest Quadern.

En efecte: sembla una dada innegable que l'home està constitutivament *vinculat* a la resta dels homes. No merament mesclat amb ells com els animals. És típic de l'ésser humà que una part d'allò "humà" que el constitueix estigui (tot i que de maneres molt diverses) sempre fora d'ell, en els altres: com la necessitat d'alimentació, de ser estimat, de no agressió, de sanació...

La satisfacció *imprescindible* d'aquesta necessitat dels altres, l'home adult podrà demanar-la, podrà imposar-la, podrà contractar-la i pagar-la, o premiar-la..., però no pot *eliminar-la* sense destruir-se a si mateix. En canvi l'infant acabat de néixer encara no pot reclamar amb paraules la seva necessitat dels altres. Però ja pot exposar-la, sigui amb el seu plor o amb la seva presència inerte. Potser precisament per això -a l'inrevés dels animals- tots els homes neixen plorant. En canvi, el fetus *encara no pot ni això*. Està al començament del procés en el qual els ajuts dels altres el farà créixer, fins arribar, no a deixar de necessitar-los, sinó a necessitar-los d'una altra manera més adulta. Precisament aquesta necessitat dels altres és la que marca la continuïtat del fetus amb l'home ja fet: és una continuïtat en la debilitat, continuïtat en la necessitat. Això és el que intentava expressar la frase bíblica que ha obert aquest apartat, subratllant que, per aquesta necessitat constitutiva, l'home no pot "desfer-se" de l'altre, sense negar-se parcialment a ell mateix.

1.2. L'entestament a negar aquesta inter-necessitat

Ara bé: aquesta inter-necessitat mútua és precisament la que l'home occidental i la seva raó individualista es neguen a reconèixer. L'ideal del món capitalista és el d'un home autàrquic, que mai necessiti en absolut dels altres (com no sigui *per aprofitar-se'n*), que no vol deure res a ningú, ni tan sols la vida, i que, per això, tampoc està disposat a reconèixer que els altres puguin necessitar d'ell.

La raó avortista és una concreció d'aquesta manera de veure. Amb això, en realitat, la raó avortista s'ataca a ella mateixa en tant que raó *humana*. És una raó "monadològica", que només concep individus aïllats, que no reconeix que hi hagi entre els homes més vinculació que la que hi ha entre els animals. Raó, d'altra banda, que avui domina en molts camps de la nostra cultura (econòmic, ètic i, per contradictori que sembli, cada cop més fins i tot en el camp polític). En definitiva és la negació de la solidaritat com a constitutiu de l'home, i l'afirmació, de manera exclusivista, que és l'egoisme allò que constitueix l'home.

2. EL NUS DE LA QÜESTIÓ: ELS DRETS DE L'INDEFENS

«No temis l'avortament en absolut. Es tracta d'un crim imaginari. Nosaltres som les mestresses del que portem al nostre ventre. I si destruïm aquella espècie de matèria no fem res més que quan, per necessitat, purguem l'altra matèria mitjançant medicaments».

(MARQUÉS DE SADE, *La philosophie dans le boudoir*).

Una conseqüència d'aquesta raó individualista és la malversació d'allò que pretenien les diverses revolucions occidentals, els drets humans. Cada vegada més, a l'occident capitalista, el llenguatge dels *drets humans* només serveix per a defensar els *interessos propis*.

El llenguatge del "*dret a l'avortament*", o la demanda d'"avortament lliure i gratuït" ve a ser una radiografia de la situació dels drets humans en el nostre món: **només tenen drets els qui tenen força o veu per a defensar-los**. I només té dignitat qui pot ostentar-la⁽¹⁾. Per això al fetus, a allò que és més dèbil, menys aparent i més indefens en el nivell humà, no se li reconeix el dret de néixer, que és el primer dret humà⁽²⁾.

És veritat que el fetus encara no és una persona humana en sentit ple, com tampoc no ho és el nadó ni, fins i tot, el nen abans de l'ús de raó. *El naixement no suposa una solució de continuïtat en el procés vital*, per aparatós o traumàtic (o sorprenent) que pugui ser per als nostres sentits. Per això, no s'adquireixen els drets pel fet de néixer, sinó que es posseeix el dret a néixer pel fet de ser humà.

És cert també que la vida del fetus encara no és vida humana **plena**. (En una altre sentit, tampoc mereixen el nom de vida *humana* altres formes de vida que coneixem en persones adultes. La vida humana és una realitat analògica malgrat que no hi hagi solucions de continuïtat en la seva evolució).

Però el fetus sí que és un *vivent humà*. La seva vida (a diferència de la de qualsevol embrió animal encara que l'imaginem en condicions de desenvolupament optimitzades) està programada per a ser humana, i es desenvoluparà *-a partir de les seves potencialitats intrínseques* i sense cap cesura- com a vida humana.

Cal dir llavors que el fetus té des del primer moment *personetat*, encara que no tingui personalitat. Vull dir amb això que ja és *estructuralment* persona, tot i que encara no ho sigui *actualitzadament* perquè la seva estructura no ha donat de si tot el que està abocada a donar. Aquesta mateixa estructura (i no alguna acció creadora exterior a ella) és la que es desenvoluparà com a persona.

Es desenvoluparà d'aquesta manera, si no se'l des-neix, si no se li nega des de fora d'ell, aquesta capacitat de néixer que porta dins d'ell⁽³⁾. Car el fetus no neix "a la vida", sinó que neix perquè *ja és viu*. Tampoc no neix a la vida humana, sinó que neix *al món dels homes*, perquè abans ja era un vivent humà i, com a tal, un *ésser humà*.

La pretensió de determinar científicament un "moment" en el qual l'embrió (per què no el nen?) passaria a ser "humà" no és més que una falsa secularització d'un fals problema teològic.

Foren els teòlegs medievals qui (des del pressupòsit que Déu "infonia" una ànima en el cos) es començaren a preguntar si aquesta infusió de l'ànima tenia lloc en el moment mateix de la concepció o un temps després. Avui ni la mateixa teologia se sent obligada a acceptar aquesta idea de la infusió de l'ànima des de fora. Per tant, la pregunta per un "moment" de la constitució en home resulta una pregunta absurda que, a més, tampoc sembla ben resolta si se la limita al temps de la gestació: per què el nou nat o l'infant haurien de ser considerats ja com a homes subjectes de drets?

No hi ha, doncs, cap esdeveniment ulterior que sigui el que converteix en humà allò que encara no ho era. El que hi ha és la realització d'unes potencialitats que ja hi eren des del primer moment. El fetus és, per tant, un *ésser* humà, encara que en una situació de la més total indefensió. El nadó pot ja, si més no, apel·lar als nostres sentiments a través del seu plor i la seva vulnerabilitat. El fetus encara no hi arriba i, per això, pot passar que es compleixi en ell una variant d'aquell refrany: "ulls que no hi veuen... dret que et neguen". Ara bé: els drets humans es fonamenten *només* en la dignitat inviolable de qualsevol ésser humà, no en la presència o la força o la veu que pugui tenir aquest ésser. Entendre els drets humans d'aquesta segona manera seria falsificar tota la "Declaració dels Drets de l'Home".

Es comprèn llavors que la "Declaració Universal dels Drets del Nen" repeteixi, en dos dels seus preàmbuls, que "el nen necessita protecció jurídica adequada, *tant abans* com després de néixer". El dret de néixer és el primer dret humà. I el seu no reconeixement significa el triomf del fort sobre el més dèbil, l'obra d'aquest "individualisme rapaç" que (segons el text citat a la nota 2) caracteritza la nostra civilització. Una civilització que no admira més vida que la pròpia, que falsifica la llibertat i que viola els drets dels qui no tenen força per a defensar-los.

En conclusió: a l'hora de discutir sobre l'avortament, no té sentit argumentar partint de la discussió de si el fetus és ja "persona" o si la seva vida és vida humana. Ja hem indicat que aquesta discussió no té una resposta científica uniforme i, probablement, no la tindrà mai. És decisiu que es tracta d'un vivent humà (encara que sigui en la seva expressió ínfima) i que *ningú no està autoritzat a disposar segons el seu caprici del cos de l'altre*. Aquest mateix principi és el que fa de tota violació un crim i, per això, caldria esperar que fossin precisament les dones, i en concret les feministes, les més sensibles a aquesta manera d'argumentar.

I de tota aquesta argumentació en surt una altra conseqüència que pot ser important de no ometre. La negació dels drets del més dèbil és el que pròpiament constitueix el que acostumem a anomenar "mentalitat de dretes". L'esquerra ha intentat caracteritzar-se sempre com a defensora dels drets dels més dèbils o indefensos (almenys la que hom anomena "sensibilitat d'esquerres"). Per això cal concloure que la reivindicació d'un dret *absolut* a l'avortament és, en realitat, una reivindicació de dretes. La lògica que sustenta aquesta reivindicació és la *lògica pragmatista* de qui només cerca treure's del damunt allò que li fa nosa, sense atendre a l'ètica dels mitjans. Seria la mateixa lògica del governant que té un pres polític en vaga de fam, i que decideix alimentar-lo a la força (violant probablement la seva llibertat) apel·lant al valor de la vida, quan allò que busca és evitar un problema que podria amenaçar la seva permanència en el poder. I potser aquest mateix governant apel·larà després al valor de la llibertat (oblidant ara el valor de la vida) per a legislar en favor de l'avortament. Si abans no l'importava la vida, tampoc ara no el mou l'amor a la llibertat, sinó l'afany de guanyar vots que el mantinguin en el poder. Aquesta lògica pragmàtica és una lògica "de dretes". L'esquerra, si la fa seva, ha perdut la identitat. Sembla legítim doncs aplicar al nostre tema allò que va escriure

Reyes Mate en un altre context: "tal vegada que amb ells no es guanyin les eleccions, però en els drets de les víctimes hi ha la raó de ser de l'esquerra"⁽⁴⁾. Però aquesta afirmació ens torna a tots la següent pregunta: no és moltes vegades la dona la que s'ha convertit en víctima en aquest tema?

3. UNA REDUCCIÓ A L'ABSURD

La debilitat de la raó avortista la podem mostrar també en el fet que, si fos coherent amb si mateixa, hauria d'arribar tranquil·lament fins a l'infanticidi. En realitat no són arguments de raó, sinó raons de "sentimentalisme" les que obliguen a deturar-se davant la figura (ja visible als ulls!) de l'infant nou nat.

3.1. Realitats

El món greco-romà va tenir menys sensibleria davant els infants acabats de néixer, si eren dèbils, malalts o no desitjats. A la Xina actual -on les famílies es van veient obligades a no tenir més d'un fill, degut a la super-població- va estenent-se la pràctica tàcita d'eliminar com sigui les nenes, que són físicament més dèbils, perquè el fill únic sigui home: "la política d'un fill per família ha suposat especialment l'infanticidi de moltes nenes-nadons"⁽⁵⁾. De manera que, en els darrers anys, s'ha produït a la Xina un cridaner desequilibri en el nombre d'homes i dones de la seva població total. La tendència ha començat a alarmar, però no és aquest ara el nostre tema... També a l'Occident ha començat a alarmar en els últims anys l'espantosa situació de milions de nens. No només per problemes de fam i sots-alimentació, ni tan sols per la tràgica situació dels anomenats "meninos da rua" (nens del carrer), sinó també per la conversió dels nens *en objecte* d'abusos sexuals o cruels, i *en mercaderia* lucrativa per a prostitució infantil d'adinerats avorrits, o per a trasplantaments d'òrgans i manipulacions mèdiques. Al cap i a la fi, ni els nens tenen força per a defensar-se, ni la tenen els seus botxins per a renunciar als guanys d'aquests negocis.

Aquestes atrocitats, incomprensibles en un món que es considera assentat sobre els drets humans, entren en la lògica de la raó avortista, i això hauria de constituir una crida d'atenció. Entren en aquesta lògica perquè a més, són molt més barates que l'avortament, i sense cap risc per a la mare. I no necessiten la intervenció d'un tercer que pot resultar molest, o negar-s'hi, o abusar-ne, etc.

3.2. Lògiques germanes

Hem dit que aquestes pràctiques horribles "entren en la lògica" de la raó avortista, per reducció a l'absurd. De cap manera volem afirmar que tot defensor de la moralitat de l'avortament sigui també (o hagi de ser) partidari d'aquestes pràctiques. En les societats injustes, la majoria de la gent que actua malament sol ser més víctima que malvada. No parlem doncs contra persones concretes sinó en tot cas contra una mentalitat, contra una manera de pensar que s'expressa amb determinats lemes ben coneguts, com els de "el nostre cos ens pertany" i "nosaltres parim, nosaltres decidim". *Aquests lemes són la millor expressió del que hem anomenat aquí "raó avortista"*. El seu problema és que també poden ser portats fins l'absurd, en virtut simplement de la seva lògica interna, tot mostrat així la debilitat de la raó que s'expressa en ells.

"El nostre cos ens pertany" ho han cridat amb molta més raó els addictes a la droga. Amb més raó, perquè no hi ha dins d'ells cap vida *aliena* o cap cos "estrany", com en el cas de les embarassades. Aquesta concepció de tot el que "em pertany" com un absolut dret a "usar-ne i abusar-ne" (*ius utendi et abutendi*) és exactament la concepció capitalista de la propietat, la qual no és cristiana ni vertaderament humana, perquè tot allò que *em* pertany té a més una

dimensió i una hipoteca socials, com la tinc jo.

Per això mateix podrien cridar amb més raó els drogaaddictes: "nosaltres morim, nosaltres decidim". Considerar immoral la droga i plenament moral l'avortament és una profunda contradicció. Allò, doncs, que reivindicariem no és moralitat o immoralitat, ni penalització o despenalització legal, sinó simplement *coherència*. Perquè la mínima (i la més important!) exigència moral que afecta l'ésser humà és la de ser *coherent*, i de no viure en la contradicció constant per arrambar-se cada cop al sol que més escalfa.

3.3. Lògiques perilloses

El primer dels lemes citats es perllonga amb absoluta lògica en un altre que ha començat a deixar-se sentir últimament, i que pretén justificar tota la nostra xenofòbia creixent: "la nostra terra ens pertany, i fem amb ella el que ens ve de gust" (és a dir: fer fora l'intrús). És altra vegada l'argument d'una raó que funciona desautoritzant tot allò que em molesta i m'impedeix "realitzar-me" com instintivament em doni "la reial gana".

De cap manera volem dir que *sempre s'arribi* a aquestes conseqüències, ni acusar ningú de racista o de xenòfob. Només pretenem mostrar que aquestes postures resulten *del tot coherents* amb la lògica avortista. Per fortuna, els homes som de vegades incoherents, no per oportunisme sinó perquè acostumem a ser millors que la cultura que ens envolta. No pretenem, doncs, criticar cap persona, sinó una forma de raó. La raó avortista s'avorta ella mateixa, és a dir: no arriba fins al final del procés que ella mateixa ha gosat d'emprendre. Sense saber per què, s'interromp a meitat del camí. O potser sabent molt bé per què: perquè intueix que, si recorre el seu camí fins al final, arribaria a conclusions que la seva mateixa humanitat rebutja com absurdes.

3.4. Lògiques il·lògiques

Permeteu-me encara un darrer exemple. Si algú cremés un quadre de Picasso (suposant que no pugui negociar amb ell), simplement perquè no li cap a casa seva i al·legant que en el món ja hi ha prou picassos, obeiria una lògica obtusa, que ens faria titllar-lo d'humanament inculte. Doncs bé: una vida humanament orientada és una meravella major, més inversemblant i més valuosa que un quadre amb la millor firma. S'ha comentat que produir a l'atzar una sola proteïna és tan improbable com que un cec fes el famós cub de Rubick que fa uns anys va estar tan de moda com a joguina. I en el cos humà hi ha unes dues-centes mil proteïnes. No ser en absolut capaç de considerar el valor de quelcom, només perquè em treu lloc o em molesta, o perquè vivim en una societat en la qual les coses no tenen més valor que el valor "atorgat", és el mode d'argumentar de la raó avortista.

Ara mateix tornarem sobre aquest exemple des d'una altra òptica. Abans convindrà subratllar la nostra conclusió: *deixada a la seva lògica immanent, la raó avortista acaba en l'absurd*. És important percebre això, com a contrapès a una pressió cultural que utilitza la seva capacitat de contagi com a argument de raó. Al segle passat, va aparèixer una altra pràctica insensata i immoral que la decidida oposició de l'Església amb prou feines va aconseguir frenar, tot i que ens trobàvem en una societat molt menys laica. Em refereixo a la pràctica del duel que obeïa una altra lògica absurda⁶⁾: la lògica de l'honor. Aquesta pràctica ha anat decaient per si sola quan aquesta raó de l'honor ha entrat en crisi. Que la raó avortista entri en crisi amb la mateixa

facilitat, sembla molt més improbable que en el cas del duel, per les raons que direm després. Aquesta evocació històrica potser ajudi a comprendre que aquestes pàgines *no pretenen veredictes morals sobre ningú en concret*, sinó posar de relleu les incongruències d'una determinada forma de raó instrumental, i obligar-la a una autocrítica seriosa.

4. L'OBLIGACIÓ MORAL DE SORTIR DE LES ABSTRACCIONS

El darrer exemple proposat en el capítol anterior (el del quadre de Picasso), tot i essent vertader, era profundament unilateral. La vida pot ser en si mateixa un gran valor, però *en el nostre món la vida no val*. La persona que destrossa el seu Picasso o el seu Van Gogh perquè no li cabia a casa podria contestar al nostre retret d'incultura o de poca humanitat dient que *tot el nostre món s'assembla a un magatzem on és possible trobar destrossats milers d'aquests quadres meravellosos*.

Es fa difícil de captar el valor de la vida humana quan el nostre sistema econòmic la tritura i el FMI mana destrossar infinitat de vides per a cobrar els interessos dels seus préstecs. La formulació del "dret a l'avortament" podrà ser una reivindicació burgesa, nascuda en un món on el diner val més que la vida. I, com dèiem al principi, potser la raó avortista no sigui més que una conseqüència lògica de la mateixa raó sobre la qual està assentat el nostre món. Però això no abasta tota l'amplitud del tema.

Amb altres paraules. El que hem dit en els capítols anteriors no exclou la possibilitat de situacions-límit i de conflicte de drets. Cap valor moral no és tan absolut que no pugui en casos excepcionals entrar en conflicte amb un altre valor, i més encara en situacions estructuralment injustes. Només Déu és absolutament absolut. La pretensió que els valors morals humans són tan absoluts com el mateix Déu acaba portant a profundes immoralitats; o a la doble mesura farisea del qui veu la palla en l'ull de l'altre però no sap veure la biga en el propi. L'antiga "casuística" -tan típica en l'estudi de la moral clàssica- volia posar en joc la percepció que les normes morals poden entrar en conflicte, i que per tant no poden aplicar-se només de manera deductiva, sinó que necessiten moltes vegades el discerniment i la ponderació de tots els factors, per acabar potser acceptant el mal menor. Aquest fou el seu valor, per més que després aquesta mateixa casuística degenerés en escolasticisme i oblit de la responsabilitat.

Els conflictes de valors poden néixer de la complexitat mateixa de la realitat. Però molts altres cops neixen de la contradicció vital del món que hem construït, on la vida busca sobreviure com sigui. No es pot abstreure totalment d'aquest marc a l'hora d'afrontar casos-límit en el tema de l'avortament.

"Estudis fets amb rates de laboratori demostren que, si sotmetent-les a un excés de temperatura, de super-població, de condicions inadequades, una part de la mostra es torna homosexual, en altres avorten o es mengen les cries... ja que les condicions de vida no són les que haurien de ser perquè l'espècie es reproduïxi amb tota normalitat i mantingui un nombre equilibrat"⁽⁷⁾. Allò que en el camp de la vida animal apareix com un transtorn de la biologia que cerca recuperar un equilibri perdut, en el camp humà es transforma en un conflicte de valors. En aquests casos ja no es parla de l'avortament com d'un *dret* de la dona, sinó com un *recurs desesperat* d'un instint cec de supervivència. *Ja no és la raó avortista la que argumenta, sinó l'angoixa tràgica.*

4.1. Avortament dels rics i avortament dels pobres

Per tant, a l'hora de fer judicis morals, no es pot separar el tema de l'avortament del tema més ampli de la "lluita de classes" (o si es prefereix, més suaument: de la gran diferència de classes)

i de la inaudita misèria existent en el nostre món. No podem parlar d'avortament en general, sinó que cal parlar d'avortament *dels rics* i d'avortament *dels pobres*⁽⁸⁾. L'avortament dels rics és sempre inhumà⁽⁹⁾; però l'avortament dels pobres potser no sigui més que infrahumà.

El document de Nacions Unides per a la Conferència d'El Caire sobre població i desenvolupament, ja en la seva primera redacció de maig de 1994, deia en el paràgraf 8.25 (variant): "*en cap cas* ha de promoure's l'avortament com a mitjà de planificació familiar". Aquesta frase pot expressar la seriositat moral de l'avortament, i la bona voluntat dels redactors; però potser erra en la seva anàlisi de la realitat, atès que habitualment no s'usa l'avortament com a "mitjà de planificació". La gran majoria dels avortaments són fruit de relacions extra-conjugals. Això vol dir que l'avortament a cops és *un mitjà d'evasió de responsabilitats* contretes irresponsablement (cas de les persones de classes altes). I que en altres ocasions és la necessitat d'escapar a situacions sobrevingudes inconscientment o fatalment, les quals sovint les paga només la dona, la part més indefensa. No reconèixer això, per incòmode que sigui, desvirtua d'entrada tota reflexió moral sobre el tema.

4.2. Despenalització legal en situacions límit

La consideració anterior no esgota totes les situacions límit. Els tres supòsits contemplats en l'actual legislació espanyola sobre l'avortament (perill per la vida de la mare, malformació del fetus i embaràs per violació) poden portar efectivament a situacions de gran dramatisme, en les quals la solidaritat, el respecte i l'acompanyament a qui suporta aquella situació són valors prioritaris davant de tota imposició extrínseca.

En fer aquesta observació, tampoc no estem advocant per la moralitat *general* de l'avortament en les situacions dites, puix que acabem de dir que allò típic de situacions-límit és que no poden ser universalitzades. Advoquem simplement pel respecte. Ningú no negarà, per posar un altre exemple, que la traïció i el lliurament de l'amic són una gran immoralitat, i encara més en circumstàncies de perill per al delatat. Però si hom ha traït el company, sotmès a la tortura i, tal volta, després d'esgotadora resistència, ¿se l'hauria de castigar durament per això? Això tampoc no equival a sancionar la moralitat d'aquella traïció. Significa reconèixer que els homes no podem jutjar absolutament la moralitat de totes les accions dels altres, i que els legisladors no legislen pròpiament per a les situacions-límit.

Doncs bé: no podem negar que el recurs a l'avortament no sigui pres de vegades "sota la tortura", i sota una tortura inevitable. Tortura molt distinta del farisaic respecte social que assenyala amb el dit una nena "de bona família" perquè és mare soltera. Recurs pres en situacions sense sortida, en la més angoixosa soledat i contra l'instint més profund de moltes dones; mentre que potser ha desaparegut l'home que també és *pare* d'aquella criatura i a qui la llei no castiga per l'avortament.

Pot de veres imposar una decisió qui no comparteix la situació, i potser n'és còmplice estructural? Pot fer-ho sempre i de manera general? Els evangelis testifiquen d'una forta sensibilitat de Jesús per a les situacions-límit que, per bé que no sempre implicava una aprovació expressa, resultà escandalosa als benpensants de la seva societat. Només cal recordar aquella recomanació tan famosa: "qui de vosaltres estigui sense pecat, que llanci la primera pedra". L'autor d'aquest escrit ha de reconèixer que no se sent lliure de culpa en la injustícia establerta sobre el nostre món, encara que només sigui perquè té suficientment

cobertes totes les seves necessitats elementals, i algunes altres que no són tan elementals.

4.3. Moral i legislació civil

No són només els evangelis. En la tradició moral de l'Església, hi trobem altres exemples del que volíem dir en l'apartat anterior. Per raons de convivència, l'Església transigeix amb moltes lleis que no castiguen immoralitats clares o, almenys, que són contràries a la moral catòlica. Val la pena comentar alguns exemples.

a) Prenguem el cas de la prostitució. Per tot el que té d'ofensiva i de degradant per a la dona que tants cops s'hi veu forçada per manca de recursos, la prostitució constitueix una profunda injustícia de part del qui la practica. És molt comprensible que els moviments feministes s'indignin contra ella (fins i tot, encara que siguin partidaris d'una llibertat sexual àmplia). Però la història ha mostrat que, quan la prostitució està prohibida *legalment* (no diem moralment!) apareixen en la societat seriosos problemes de salut pública i d'inseguretat que, a més, amenacen també l'home (tot dient-ho de passada). Dos dels autors més representatius de la tradició catòlica (sant Agustí i sant Tomàs) acaben acceptant la diferència entre la mera llei civil i el judici moral, pel que fa a la prostitució⁽¹⁰⁾. O amb altres paraules, la prostitució té a veure amb la moral personal però *no només amb ella: també amb la salut pública*. Quelcom similar passa avui amb l'avortament, com ho mostra la dada que més del 90% de dones que moren practicant l'avortament pertanyen al tercer i quart mons. Aquesta dada ensenya que avui la qüestió de l'avortament no és exclusivament un problema moral. Ara bé, molts catòlics estan acostumats a la no penalització legal de la prostitució, pel simple fet de que ja és antiga. I els costa avui acceptar que, en altres punts, la llei civil no penalitzi tot allò que la moral catòlica desaprova. Aquesta resistència és simplement absurda.

b) Encara és més seriós el cas de la propietat. La doctrina catòlica sobre la propietat dista infinitament del que sol ser la concepció de la propietat oficial als països capitalistes. Per a la moral catòlica, la propietat és només un dret *secundari* (per natural que sigui), que ha d'estar sotmès a l'altre dret primari que és el destí *universal* dels béns de la terra. Per a la moral capitalista, la propietat és un dret primari i absolut, al qual només a contracor s'accepta reconèixer-li alguna "funció social". Segons la moral catòlica, tota propietat privada que obstaculitzi positivament el destí comú dels béns de la terra és no només il·lícita, sinó senzillament invàlida: no és tal propietat. I per tant, qui en cas de necessitat s'apropiï d'aquells béns no cometria cap robatori, encara que la llei ho condemni i ho castigui⁽¹¹⁾.

Aquesta doctrina moral és socialment subversiva, però no és aquest ara el punt que ens ocupa. L'hem posat com a exemple per tal d'explicar el que segueix. L'Església sap que la injusta legislació regnant sobre la propietat ha de produir necessàriament víctimes en la nostra societat. No pot canviar aquesta legislació democràticament. I per això la tolera, tot i que no es tracta d'una legislació que obeeixi conflictes de drets o a situacions-límit (fins i tot ella mateixa s'ha contaminat moltes vegades d'aquesta mentalitat i ha estat infidel a la seva millor tradició). Però, com a mínim, l'Església considera estricta obligació seva atendre aquestes víctimes del Sistema i ocupar-se'n, com fan també meritòriament altres institucions civils. Càritas i altres entitats catòliques són el fruit d'aquesta obligació, prescindint ara de si sempre i arreu funcionen de la millor manera possible. Càritas i aquestes institucions existeixen simplement *perquè el nostre sistema produeix necessàriament víctimes*.

Citem aquests organismes perquè, davant la realitat de la legislació civil sobre l'avortament en

els països insolidaris, hauria de formular-se en algun moment la pregunta de si la tasca de l'Església ha de reduir-se a la denúncia (molts cops estèril i poc matitzada), o si més aviat l'Església hauria de sentir-se avui obligada a la creació d'alguna espècie de "Càritas per a la vida humana a la qual es nega el dret a néixer". En el capítol 6 reprendrem aquesta observació.

5. QÜESTIÓ DE COHERÈNCIA

Abans d'entrar en el que he anunciat al final del capítol anterior, voldria apuntar breument que el que s'ha dit en aquell capítol no contradiu el que havíem exposat anteriorment. Mostra simplement que el dret a néixer no és un dret *aïllat*, sinó que, més aviat, és el **fonament** de tots els altres drets elementals de la persona, que vénen intrínsecament donats amb el dret a néixer: els drets a l'alimentació, a l'estatge, a la sanitat i a la vida (dret, el de la vida, que *amb tota probabilitat*, fa immoral tota pena de mort⁽¹²⁾).

Precisament per aquest caràcter fundant del dret a néixer, resulta una profunda contradicció la postura de tots aquells grups que defensen el dret a néixer tot desentenent-se, implícitament o expressa, dels altres drets humans. Sembla que sigui aquesta la característica d'alguns dels anomenats grups "pro vida", els quals, per aquest motiu, resulten èticament sospitosos i socialment nocius per a la causa per la qual diuen militar. Per tres raons.

a) Curiosament, aquests grups "pro vida" han nascut i es propaguen principalment entre les classes altes, i als països més rics (a Nord-Amèrica sobre tot, i a les oligarquies d'alguns països llatino-americans)⁽¹³⁾. Aquesta sola dada ja suscita el recel justificat, ja que aquests sectors constitueixen precisament *els estaments més insolidaris*. I costa esperar una solidaritat refinada de gent profundament insolidària. No serà que la militància "pro vida" és en el fons una militància per la tranquil·litat de la pròpia consciència?

b) Aquesta sospita es veu confirmada per l'argument més central: la profunda incoherència que suposa defensar el dret a la vida, sense defensar el dret del *vivent*. Aquests grups semblen obsessionats per defensar la vida, *en abstracte*, només per llançar-la després a situacions de mort, desentenent-se de l'amenaça a la vida que es dona entre els nens famolencs, entre els "meninos da rua" i altres mil situacions de misèria injusta. Com si el dret a la vida afectés exclusivament al ventre de les dones pobres i no a les butxaques o els comptes corrents dels rics.

c) I, per si no n'hi hagués prou, en alguns casos extrems aquests militants "pro vida" han arribat a defensar la vida... *matant* (vg. a metges avortistes). Aquesta contradicció que arriba a destruir la vida per defensar-la, és profundament nociva per a la seva causa, i acaba subministrant gratuïtament raons a la raó avortista. Per això cal alertar, principalment a molts catòlics de classes altes, contra aquesta militància agressiva. El seu primer deure és eliminar la sospita que ells *militen, en realitat, no a favor de la vida, sinó en contra de qualsevol societat alternativa*. Els caldrà, per tant, defensar la vida no amb el mitjà de la mort ni de l'agressivitat; i els caldrà perllongar aquesta defensa tot lluitant pels drets primaris de la persona viva⁽¹⁴⁾.

Què haurien de fer doncs aquests grups? Ara és el moment de reprendre una qüestió que va quedar pendent més amunt, quan parlàvem d'una mena de "Càritas per a la vida humana a la qual es nega el dret a néixer".

6. SALVAR, COM A PRIMER PAS PER A REFORMAR

No fa gaire que els diaris d'El Salvador citaven una frase de Teresa de Calcuta a propòsit de l'avortament: "no els matin, donin-me'ls". Qui ha dedicat tota la seva vida a recollir amb alegria els rebujos d'aquesta societat injusta tindrà ple dret a dir això. La qual cosa no nega que la frase, dita per la bona voluntat d'una sola persona, resulti força idealista: què farà una sola dona amb cinquanta mil avortaments diaris?

Aquí pot sorgir la tasca que donaria credibilitat als grups "pro vida". ¿No podrien dedicar part de les seves energies, del seu temps i dels seus recursos econòmics a la fundació i al servei d'una organització mundial, el carisma de la qual fos recollir tots, o quants més millor, dels exclosos d'aquest dret que fonamenta tots els altres drets humans, donant-los la possibilitat d'una vida digna? Oferirien així una alternativa a tantes dones, que potser preferirien no avortar, però a qui l'estructura social i la debilitat humana no semblen deixar altra sortida. Certament que no podran salvar-los tots, però podrien salvar-ne molts. Es convertirien així en una interpellació per a la nostra societat, més creïble que la pura agressivitat, perquè ells mateixos apareixerien *compromesos exemplarment* en allò que defensen. I podrien crear una espècie de nova "llista de Schindler" que el dia de demà contribuiria a que no s'extingís la llum de l'esperança en l'ésser humà.

Els historiadors de l'Església acostumen a dir que, sempre que la història ha viscut una hora difícil, l'Esperit ha suscitat carismes de resposta a les necessitats d'aquell moment, en forma d'instituts, congregacions religioses o organitzacions consagrades a redimir captius, cuidar malalts o ensenyar als més pobres. Aquesta constatació és exacta i, de vegades, ha portat fins i tot a que més tard la mateixa societat civil *acollís com a pròpies aquelles tasques*. Els grups "pro vida", i altres legítimament preocupats, poden trobar aquí una excel·lent llum per als seus ideals.

Un altre exemple més proper al nostre tema mostrarà que no es tracta d'un idealisme impracticable. Els primers cristians van trobar-se amb una pràctica social pagana molt extesa que era l'*abandonament de nens* (en l'antiguitat el recurs a l'avortament era molt més rar perquè comportava perills molt més grans per a la salut. Era més freqüent donar a llum i abandonar o assassinar al nen indesitjat). Els cristians començaren tot negant-se totalment a aquesta pràctica, i oposant-li no el reclam d'una prohibició legal, ni l'assassinat de qui abandonava els nens, sinó l'ajuda i acollida de nens entre ells. En aquest mateix sentit, ¿no podria avui l'Església constituir un servei d'atenció per a que tota persona en situació-límit o difícil (i que, per la seva consciència ètica o cristiana potser no voldria avortar) sàpiga que pot recórrer, lliurar el nen amb garanties, etc.? Per suposat, és quasi segur que això produiria abusos; també hi foren en l'església primitiva!⁽¹⁵⁾ Però això no va anul·lar aquella pràctica cristiana.

No podem seguir ara precisant més per aquest camí.

El problema de l'avortament té encara un rerafons que convé abordar per a contextualitzar-lo bé, tot i que no constitueix el punt central de l'argumentació sobre ell. Ens referim a la relació entre avortament i control de la natalitat. A aquest tema li dedicarem el darrer capítol.

7. "JERARQUIA DE VERITATS" (VATICÀ II, UR 11)

A 4.1 hem dit que, per regla general, hom no recorre a l'avortament com a mitjà *estricte* de contracepció. Tot i això sembla indubtable que un factor que ha contribuït a reforçar el discurs de la raó avortista ha estat la doctrina de l'Església sobre el control de la natalitat. La falta de crèdit (i d'arguments) per a aquest ensenyament, unida a la tremenda duresa d'algunes expressions (que han volgut comparar el control de la natalitat amb el crim), ha posat la sospita en la postura de l'Església sobre l'avortament. I ha fet que *s'inclogui el tema de l'avortament* en la reclamació de revisar la doctrina eclesiàstica sobre el control de naixements.

No volem entrar ara (ni podem fer-ho) en la qüestió de la moralitat dels mitjans anticonceptius. Però sí que farem un parell de reflexions que reflecteixin el sentir de molts cristians, sumits en angoixosos problemes de consciència, o que altres cops, han decidit "desconnectar" la seva vida moral de l'ensenyament de l'Església.

En tot el que segueix no sóc jo qui argumenta. És només l'intent de *fer arribar* a les instàncies oficials els arguments que escolta, com a "creu de cada dia", qualsevol agent de pastoral.

7.1. Sospites innecessàries

Molts cristians argüeixen que la raó última que va tancar la cúpula eclesial en la seva postura actual va ser la por a perdre autoritat. Molts han llegit que la comissió nomenada per Pau VI va ser, per majoria aclaparadora⁽¹⁶⁾, partidària d'un canvi en l'ensenyament oficial de l'Església. Quan el dictamen de la comissió pontifícia estava ja en mans del papa, els representants de la minoria amenaçaren Pau VI amb l'argument que un canvi en aquest punt suposaria descrèdit de l'autoritat del magisteri de l'Església⁽¹⁷⁾. *L'Humanae vitae* hauria nascut, diuen, com a fruit de la por, més que com a recerca de la voluntat de Déu sobre els homes.

Quina resposta s'ha de donar a aquesta objecció? Primerament, cal escoltar-la. I després reconèixer que aquella actitud (si fos real) ens sembla que seria contrària a l'Evangelí i al Déu revelat en Jesucrist. (No diem aquí que fos real, ni entrem ara en la qüestió de la moralitat dels mitjans anticonceptius). En darrer lloc quedaria un punt que és *desfer aquest malentès*.

Ara bé: el camí que li queda a l'Església, quan s'ha creat una situació com aquesta, és el de no actuar en aquest punt autoritàriament i impositiva, sinó el camí de subministrar *arguments convincents i raons vàlides* per a tots els homes de bona voluntat o, almenys, per a tots els cristians.

7.2. Arguments insuficients

Aquesta necessitat de valorar raons i arguments ens porta a la segona reflexió que voldríem fer. No pot oferir-se com argument definitiu la sola naturalesa *física* de l'acte sexual, deslligant-lo de tot el seu context, el seu contingut i el seu embolcall humans. Per una triple raó.

a) Aquesta manera d'argumentar s'assemblaria, per una banda, a la dels testimonis de Jehovà

quan condemnem com a immorals les transfusions de sang, invocant el respecte a la natura. O a la de sant Agustí quan argüeix que el llenguatge ens ha estat donat només per a dir la veritat i que, per tant, si uns criminals em pregunten on està l'innocent que persegueixen, jo no puc mentir-los perquè seria fer un mal per a obtenir un bé...⁽¹⁸⁾

En la mateixa línia que Agustí, però referint-se al camp sexual se situa sant Tomàs (2^a 2ae. q 154, a 12), quan qualifica els actes "contra naturam" segons la seva gravetat (bestialitat, sodomia i masturbació o "inmunditia": cf. ad 4). Però a més a més afegeix que aquests pecats contra natura són *més greus que l'incest* (!). I en dóna la raó amb la seva claredat acostumada: en aquells pecats l'home transgredeix allò que està determinat per *la natura*, per això són gravíssims ("transgreditur homo id quod est secundum naturam determinatum... inde est quod... hoc peccatum est gravissimum"). Mentre que l'incest és només "contra la reverència natural que devem a *les persones*" (*ibid* c.). Aquesta primacia de l'*ordre de la física* sobre l'*ordre de la persona* és pròpia d'una mentalitat històrica pre-moderna que, per dir-ho així, s'ha ancorat en Aristòtil sense arribar a Hegel. D'aquesta mentalitat semblen deutors tots aquells moralistes que pretenen que l'"enorme" gravetat de la contracepció està en que l'home se situa al mateix nivell de Déu Creador, com a Anticreador (confont així al Déu Creador amb un demiürg barat). Tots aquests arguments semblen fets expressament per a no convèncer.

b) Per l'altra banda (pel que fa al context *humà* d'aquesta naturalesa), el raonament oficial continua presoner de l'errada lògica agustiniana: el plaer sexual d'una parella estable està en si mateix viciat, i només es justifica per la finalitat de la concepció⁽¹⁹⁾. Un argument d'aquesta mena no representa la totalitat de la tradició moral cristiana. I si és proposat per gent que ha renunciat meritòriament a la vida sexual, no evita la sospita de ser una espècie de projecció cap als altres de la pròpia situació. Una cosa és que la relació sexual hagi de romandre oberta a la fecunditat, i una altra que hagi d'estar-ho *cada acte* concret d'aquesta relació. Tinguem en compte que avui, amb la por a l'amenaça super-poblacional, no podem fer-nos càrrec de la importància i dificultat, fa quinze segles, d'augmentar la població i de reproduir-se. Això fa que alguns Pares diguessin que la finalitat primària del matrimoni era la reproducció. Després, el Vaticà II prioritza la "íntima comunitat de vida i amor" com a font de la fecunditat.

c) A més dels seus reduccionismes fisiològics, aquesta manera d'argumentar incorre també en un reduccionisme *sexista*. La seva concepció de "naturalesa humana" està presa exclusivament del funcionament masculí. En l'home sí que la possibilitat de fecunditat coincideix amb l'ejaculació seminal i per tant amb el plaer. Però la *naturalesa* de la dona és totalment distinta: en ella hi ha òrgans de plaer que són absolutament gratuïts per al procés *reproductor* (poden, fins i tot, extirpar-se sense danyar aquest procés) i que, per tant, no poden justificar-se des de la reproducció. S'insinua aquí una altra visió de la sexualitat que hauria de ser més atesa i que s'obre a la *possibilitat* del que podria anomenar-se "gratificació per contacte" en lloc de la "gratificació per prestació" típicament masclista. La pràctica escandalosa i antinatural de la clitoridectomia mostra fins a quin punt aquesta dada resulta indigerible per a les mentalitats masclistes dominants i les cultures generades per elles.

Doncs bé, tothom estarà d'acord que l'Església no pot donar ni de lluny la sensació que la seva argumentació sobre els mitjans anticonceptius desconeix els aspectes comunicatius de la relació (que la mateixa Església ha presentat molt positivament en diverses ocasions) i que aboca a una espècie de "mutilació espiritual" semblant a la que acabem d'esmentar. Però, de fet, el llenguatge de molts eclesiàstics sí que aixeca aquesta sospita. La història, que és mestra

de la vida, ens recorda que hi hagué una època on totes les ètiques (paganes o cristianes) consideraven immorals les relacions sexuals en els dies de la regla, per creure que la sang en l'úter danyava el semen i exposava a malformacions del fetus. Quan l'avenç de la ciència va anar demostrant que no era així, hi hagué teòlegs que van continuar aferrats a l'antiga posició, condemnant tots els que l'abandonaven, i acudint ara a arbitràries raons de puresa moral..

Cal repetir una vegada més que, amb tot el que s'ha dit, no es pren cap postura respecte de la moralitat de l'anomenada contracepció artificial. I que l'Església pot tenir el deure d'alertar contra la devaluació, no només del sexe, sino *de tot l'humà*, en una cultura muntada sobre el lucre. Solament s'assenya-la l'enorme *perill que té l'argumentació habitual*. Perill que *obliga l'Església a re-examinar* tota la seva argumentació, i a cercar una argumentació que sigui globalment humana i no només *fisicista* i només masculina⁽²⁰⁾. I si l'Església es veié obligada a canviar alguna cosa (com ja passà en el cas de Galileu) *és en aquest canvi on haurà d'esperar confiada l'assistència de l'Esperit de Déu*, més que obligar l'Esperit a coincidir amb ella per no deixar-la en mal lloc. La "jerarquia de veritats" que ensenyà el Vaticà II obliga a distingir entre avortament i contracepció, sense equiparar-los de manera simplista⁽²¹⁾.

I aquesta mateixa jerarquia de veritats obliga a dir, en primeríssim lloc, que davant Déu, la comunitat humana (de la que forma part l'Església) no és res més que una comunitat de perdonats. Jesús ja ens avisà quan es presentà com l'enviat als malalts i no als sans: "si fóssiu cecs no tindríeu pecat, però com que dieu que hi veieu el vostre pecat persisteix" (Jn 9,41).

San Salvador, setembre 1994
Sant Cugat del Vallès, febrer 1995

NOTES

1. Per posar un únic exemple, encara està recent la història de la negació a la dona de drets humans elementals (com el vot), per part d'un Occident que es vantava d'haver-los conquerit.
2. "El model de la major part de les democràcies capitalistes és un model mecànic que equilibra els drets i responsabilitats dels diferents sectors de l'electorat centrant-se en la llibertat de l'individu. En un model així *tot el que és dèbil i vulnerable, inclosos els nens i la natura, tendeix a endur-se la pitjor part*, atès que no té una veu suficientment forta -suposant que en tingui cap- per a influir en l'equilibri de poder o protegir-se contra l'individualisme rapaç". (S. Mc Fague, *Modelos de Dios*, Santander 1994, p. 206. Subratllat nostre).
3. La paraula avortament ("ab-ortus") significa literalment això: no naixement, negació del naixement. I l'expressió amb què es pretén de substituir-la ara ("interrupció de l'embaràs") resulta un eufemisme enganyós que pretén donar per resolt el problema en la mateixa manera de plantejar-lo. És igual que els qui, per la banda oposada, qualifiquen l'avortament com un "assassinat" sense més. Ambdues maneres de parlar desconeixen la unitat dinàmica de la realitat humana, i equiparen el fetus amb el que ja no és (mera matèria orgànica) o bé amb el que encara no és (una persona plena).
4. El País, 5 gener 1990. Veure també el text de Zubiri citat al final del Quadern.
5. H. Rouillé, *El Tercer Mundo. Claves de Lectura*. Santander 1994, p. 45.
6. Es torna absurda en absolutitzar-la si es prefereix una formulació més precisa.
7. Elvira Masia Espin, *Educació per a la pau*, Barcelona 1994, p. 129.
8. Això mateix passa exactament amb altres problemes morals com és el cas de la prostitució. La prostitució anomenada "de classe alta" té poc a veure, des del punt de vista moral, amb la de la pobra dona a la qual no se li ha deixat una altra alternativa per a sobreviure o alimentar uns fills. El fet que en la complexitat de la pràctica puguin aparèixer entremesclats ambdós nivells, no ha d'impedir-nos percebre la seva profunda disparitat moral.
9. Prescindint ara d'algunes situacions-límit (sanitàries, o de violació, etc.), que també poden afectar els rics.
10. "Què hi ha de més sòrdid que la prostitució? No obstant, treu les prostitutes de la societat humana... i la luxúria ho alterarà tot" (Agustí, *De ordine*, 2,4,12). Sant Tomàs (2^a 2ae. q 10, a 11) cita aquest text parlant de la llibertat religiosa, i el comenta així: "el govern humà ha d'imitar el govern diví. Ara bé: Déu, tot i que totpoderós i absolutament bo, ha permès que es cometin a l'univers alguns mals que podria prohibir, no sigui que, en treure els mals, es treguin també béns majors o se segueixin mals encara més grans. Per la mateixa raó, *els governants humans han de tolerar justament (recte)* alguns mals, no sigui que es produeixin mals majors o s'impedeixin béns més grans". (N.B. Tomàs argumenta així parlant de la llibertat religiosa i malgrat que *pressuposa expressament* que "els infidels pequen amb els seus cultes", cosa que avui ningú no acceptaria).

11. Per no parlar genèricament de pobles, o de "Nord i Sud", atenguem a la següent dada més concreta: un reduït grup de multimilionaris que no arriba a les mil persones posseeix més riquesa que la meitat de la població mundial junta. ¿Qui podria considerar aquestes mil persones legítimament propietàries, si no és una legislació lladre i feta només pels rics, i contrària per això a tota moral? (N.B. La dada adduïda va ser comentada per Ràdio Exterior d'Espanya, en la seva emissió de les 24 hores del 3 al 4 d'octubre de 1994, en una crònica sobre la reunió del FMI a Madrid).

12. Per això crida l'atenció que alguns dels anti-avortistes més acèrrims siguin alhora partidaris decidits de la pena de mort, i no percebin la contradicció que implica acceptar el conflicte de valors en el cas que aquests són més unívocs (com passa amb la pena de mort que afecta persones plenament constituïdes) i no acceptar-lo quan són més analògics. Sense que valgui la resposta que, en el cas de la pena de mort es tractaria d'un criminal i en el cas de l'avortament es tracta d'un innocent: puix que el "nasciturus", tot i que mereix ser anomenat ja ésser humà, no pot ser anomenat "innocent" perquè està encara més ençà de tota possibilitat moral. La vida humana és una realitat dinàmica, però la innocència no. El fetus és tan innocent com pot ser-ho una pedra o una planta. Tot això permet sospitar que no és una raó moral, sinó una raó interessada, la que està sota aquesta manera d'argumentar.

13. Per això no és d'estranyar que la mateixa autora citada a la nostra nota 2, parlant del Déu de la vida es desmarqui expressament d'ells, perquè no "fan referència al creixement i a la plenitud de la vida", sinó "només al naixement" (op. cit. p. 176).

14. "Si la lluita en favor de la vida i contra la mort no serveix a l'amor, es transforma a la fi en una glorificació abstracta d'una vida sense amor, i això vol dir: una glorificació involuntària de la mort" (E. Jünger, *Dios como misterio del mundo*, Salamanca 1984, p. 498).

15. De tot això resten petjades en l'obra de LUCIÀ DE SAMOSATA, *El pelegrí* (n. 11-13) i en autors com Tàcit o Suetoni. Crida l'atenció la tranquil·litat i "normalitat" amb què aquests autors consideren moral la seva pràctica, i critiquen a jueus i cristians per oposar-se a ella. A això mateix sembla referir-se K. Marx quan (segons testimoni de la seva filla) quan ella era nena "el moro" (= el seu pare) li explicava que encara que només fos per allò que va fer pels nens, hi hauria una raó per a perdonar el cristianisme.

16. 64 vots contra 4 és la versió que ha circulat en diverses obres d'àmplia difusió, i no ha estat desmentida.

17. La *Veritatis splendor*, en una nota al peu (131) cita unes paraules de Pau VI dites en un altre context, per argumentar que si hi hagués algun canvi en coses que l'Església havia declarat intrínsecament dolentes "¿qui no veu que d'això se seguiria un relativisme moral que portaria fàcilment a discutir tot el patrimoni de la doctrina de l'Església?". Aquest temor a una conseqüència pràctica em sembla que és la raó última i la clau hermenèutica de tota l'encíclica. Des d'un punt de vista teològic cal acceptar que l'Església, en la realització de la seva missió, està sotmesa al mateix manament al qual va sotmetre's el Messias ("no temptaràs el Senyor, el teu Déu!": Mt 4,7) i això implica que (excepte els casos excepcionals que precisa el Vaticà I) l'Església ha d'estar més disposada a complir la voluntat de Déu que a no veure posada en qüestió la seva autoritat. Des d'un punt de vista històric, hi ha fets que confirmen aquesta afirmació: quan Lleó X condemna la proposició que "cremar heretges és contra l'Esperit

Sant", o quan Lleó XII prohibeix la vacuna, al·legant que era contrària a la voluntat de Déu que permetia les malalties per a castigar els homes..., estaven anticipant de manera ben dolorosa el dilema que comentem. Cal recordar que l'Església té garantida en circumstàncies molt excepcionals una "infallibilitat" però mai una impecabilitat. I que una de les causes d'error entre els homes és una forma de ceguesa interessada per l'instint d'autodefensa i, per això, pecaminosa.

18. Veure els dos tractats *De mendatio* i *Contra mendatium* per a percebre on pot portar una lògica merament "física" treta del seu context humà. Agustí planteja els casos següents: "les llevadores egípcies que van mentir per salvar del degollament els nou nats dels egipcis" (DM 5,5). O "un malalt, la vida del qual perilla; si se li dóna la notícia de la mort del seu fill únic i molt estimat, s'acabarà de morir. I ell pregunta si el seu fill viu" (CM 18,36). O: "un home sense batejar es troba en mans dels infidels i no és possible la seva salvació eterna pel baptisme més que enganyant els sentinelles" (CM 20,40). I respon que en cap d'ells seria lícit mentir perquè no és lícit fer el mal perquè vingui el bé (encara que, en el cas de les llevadores egípcies i altres, concedeix que, si per un acte de misericòrdia es perdonen els pecats anteriors, també a elles per la seva misericòrdia se'ls va perdonar el pecat concomitant: cf. CM 15,32). El principi que diu que no pot fer-se mal perquè vingui el bé, o que la fi no justifica els mitjans és inobjectable. El que Agustí no demostra és que, en aquells casos, es tracti efectivament d'un mal: això ho dóna per suposat, des del que he qualificat com la seva "lògica merament física treta del context humà". I allò que en realitat l'espanta (com repeteix diverses vegades en ambdós tractats) és que, si concedeix que en algun d'aquests casos ja no hi ha mentida, tem lliscar per un pendent sense frens. És a dir: altra vegada unes conseqüències pràctiques.

19. cf. *De peccatorum meritis et remissione*, cap. 19, n. 57: "honestus modus illo fervore utendi, propagandae proli... accommodatus". Convé notar que aquest "bon ús d'una cosa dolenta" (ibid) està per Agustí vinculat al fet que el pecat original es transmeti per la generació sexual, única manera que ell va trobar per a no haver d'atribuir-lo a Déu, creador immediat de les ànimes (cf. vg. *Contra duas ep. pelag.* 17,35). Per això Agustí no admet que els infants que moren sense baptisme puguin anar a cap altre lloc que a l'infern!, donat que són fruit de l'acte sexual. L'atrocitat d'aquestes conseqüències constitueix també una "reducció a l'absurd" del pressupòsit del que han partit.

20. La *Veritatis splendor* (n. 110) admet sincerament, tot i que de manera general, "els eventuals límits de les argumentacions humanes presentades pel Magisteri" i, per això, crida els moralistes "a aprofundir les raons dels seus ensenyaments, a il·lustrar els fonaments dels seus preceptes i la seva obligatorietat, mostrant la seva mútua connexió i la relació amb la finalitat última de l'home". És exactament el que aquí postulem, perquè no passi que una simple apel·lació a la doctrina clàssica del "probabilisme" moral permeti dir que, en un cas tan seriós, tan angoixant i tan dramàtic, no es pugui imposar quelcom que té arguments deficients, perquè és molt probable que llavors no pugui donar-se la "plena advertència" requerida per a cometre un pecat mortal. Advertència ensenyada pel concili de Trento i reconeguda per la mateixa encíclica (n. 70).

21. Sobre la presència de la preocupació per aquest tema a l'Església, demanaria que fossin llegides les pgs. 122-123 del *Testament* de l'ABBÉ PIERRE (PPC, Madrid 1994)

QÜESTIONARI PER A TREBALLAR EL QUADERN

0. Abans de començar comenteu les primeres impressions de la lectura del Quadern.

- Quines et sembla que són les afirmacions centrals
- Què n'opines?

1. L'avortament és un tema del qual en la nostra societat hi ha un llarg debat; fóra bo no defugir-lo.

- Recorda les raons dels uns i dels altres
- Fes-ne una primera valoració.

2. Comencem a reflexionar sobre el Quadern dient les nostres reaccions davant d'un cas concret.

- Com has reaccionat en llegir la citació d'*Oriana Fallaci* que encapça-la el treball?

4. L'autor compara la *lògica del sistema neoliberal* amb la *lògica de la raó avortista* (cap. 2 i 3).

- Analitza els seus raonaments i dóna la teva opinió.

5. Però, tot seguit (cap. 4) recorda l'exquisida sensibilitat de Jesús davant les situacions límit, fins i tot quan no podia aprovar les conductes concretes.

- Opina sobre les situacions límit, especialment pel que fa a l'avortament dels pobres, com comenta l'autor.

6. A l'autor li fou impossible de recollir la doctrina de l'encíclica *Evangelium vitae* perquè el seu escrit fou lliurat a l'editor molt abans de la seva aparició. Si has tingut l'oportunitat de llegir-la (no et fiïs de certs resums periodístics!) acull les seves reflexions en la síntesi que tu et vas fent sobre el tema.

- Quina et sembla la intenció central del pensament del Papa i la seva aportació?

